

FOSSIELE ZOOGDIEREN UIT DE GROEVE BELVÉDÈRE TE MAASTRICHT

Door Thijs van Kolfschoten

Illustraties: Jaap Luteijn en Hans van Essen (fig.1,2,3,5 r.4)

Naar aanleiding van archeologische vondsten in gestuwde rivierafzettingen uit de omgeving van Rhenen is een aantal beroeps- en amateurarcheologen een grondig onderzoek begonnen naar het voorkomen van artefakten in de middenpleistocene terrasafzettingen van de Maas. Eind 1980 resulteerde dit in de eerste vondst van een bewerkt stuk vuursteen. De vondst werd gedaan in de groeve Belvédère te Maastricht, welke sindsdien het middelpunt is van groots opgezet archeologisch, paleontologisch en geologisch onderzoek.

Tot nu toe zijn in de afzettingen die ontsloten zijn in de groeve in 6 verschillende niveaus artefakten aangetroffen. Het lemige niveau is verreweg het belangrijkste en heeft enkele duizenden artefakten opgeleverd.

De artefakten, hun verspreiding, de aanwezigheid van dierlijke resten, houtskool en kleurstof geven een zeer aardig beeld van de activiteiten van de mensen die daar tussen de 200.000 en 300.000 jaar geleden vertoefden. In 3 van de 6 artefakthoudende niveaus zijn ook zoogdierresten aanwezig.

Uit de onderste, grof grindige afzettingen zijn resten van mammoeten, wolharige neushoorns, paarden en edelherten afkomstig. Hierdoor weten we dat deze grinden zijn afgezet in een periode met koude klimaatsomstandigheden en even oud of jonger zijn dan het begin van het Saalien.

De grove grinden gaan naar boven toe geleidelijk over in zandige afzettingen, waarin o.a. fossielen van steppebewoners zoals grondeekhoorns (fig. 1.1 en 1.2.), hamsters (fig.2) en fluithazen (fig.3) voorkomen.

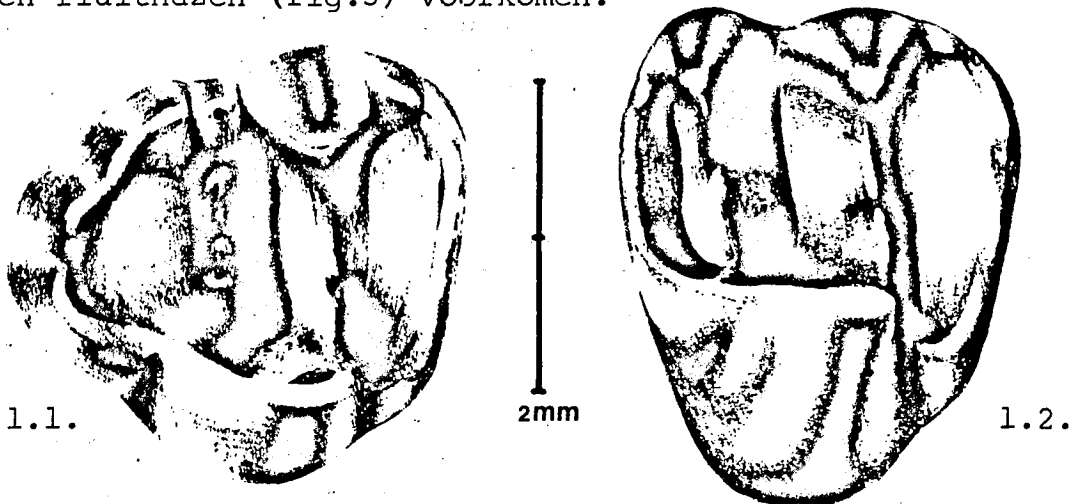
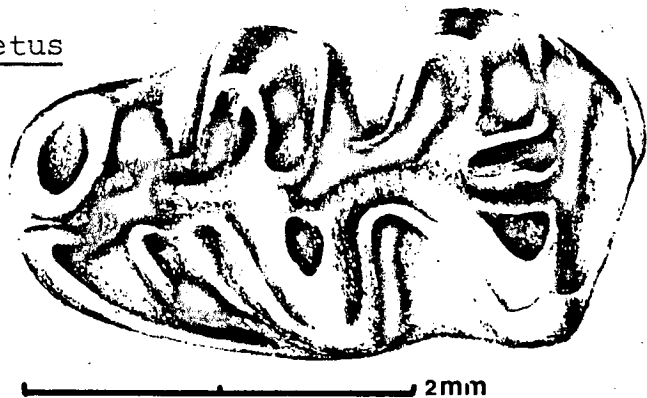

Fig.1.1. M_1^3 dex. van Spermophilus undulatus (grondeekhoorn)
1.2. M_1/M_2 dex. " " "

Dit geeft aan dat de koude periode gevolgd wordt door een fase met warmere, vrij droge klimaatsomstandigheden. Door de fossielen die gevonden zijn in de op het zand liggende lemige afzettingen weten we, dat er in de daarop volgende periode een vochtig en warm klimaat heerste.

Fig.2. M_1 sin. van Cricetus
cricetus prae-glacialis
(hamster)

Het lemige niveau is niet alleen archeologisch gezien erg belangrijk, maar ook uit paleontologisch oogpunt van grote waarde. Naast resten van verschillende soorten vissen, insecteneters en knaagdieren zijn in dit niveau fragmenten gevonden van een vogel, een bijna complete schedel van een reuzenhert en fossiele overblijfselen van moerasschildpadden.

In relatie met artefakten zijn o.a. kiezen van een jonge, onvolwassen 'steppe'-neushoorn (fig.4) en een scheenbeen van een reuzenhert gevonden.

Bovendien zijn er meer dan 70 verschillende soorten land- en zoetwaterslakken in dit niveau gevonden. De slakken duiden er op dat de direkte omgeving van de oeverwal zeer vochtig was en dat de oeverwal hoger op met een schaduwgevende vegetatie begroeid was. Ook de fossiele insecteneters en knaagdieren uit dit niveau behoren tot de dieren die een bosrijke biotoop prefereren. Er zijn echter ook knaagdier-soorten die, evenals de 'steppe'-neushoorn, er op wijzen dat in de omgeving ook gebieden met een meer open vegetatie voorkwamen.

Moerasschildpadden leven in gebieden waar de gemiddelde temperatuur in de maand juli 18° C of hoger is. Ze komen in Nederland in de vrije natuur niet voor. De vondsten in de Belvédère wijzen er op, dat er tijdens de afzetting van het lemige niveau perioden waren waarin het klimaat warmer was dan het huidige klimaat in Nederland.

Bij de bepaling van de stratigrafische positie van de afzettingen spelen vooral de knaagdieren en met name de woelrat en zijn voorouders een belangrijke rol. De woelrat maakt in

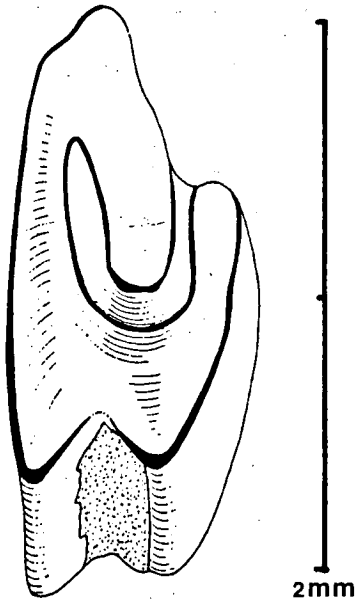

Fig.3. P⁴ dex. van
Ochotona pusilla
(fluithaas)

het Midden-Pleistoceen een ontwikkeling door waarbij er een verandering optreedt in de opbouw en de dikte van bepaalde delen van de emallaag van de kiezen. De kiezen van de woelrat afkomstig uit de afzettingen bij Rhenen zijn verder ontwikkeld dan die uit de zandige en lemige afzettingen in de Belvédère. Hieruit kan men afleiden, dat laatstgenoemde afzettingen ouder zijn dan de kleilaag bij Rhenen en dus ouder dan het einde van het Saalien.

Op grond van de fossielen uit het grindige niveau weten we dat de lemige sedimenten niet ouder kunnen zijn dan het Saalien. Het lemige niveau is dus afgezet in een warme periode tijdens het Saalien. Deze periode kan overeenkomen met het Hoogeveen interstadiaal.

Aan de basis van de zgn. middelste löss, die is afgezet tijdens het Weichselien, zijn ook veel artefak-

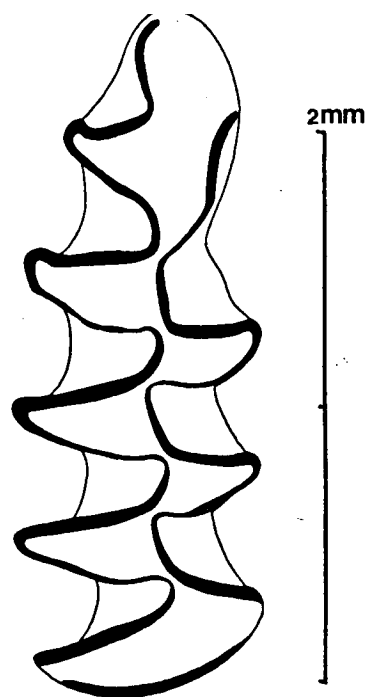
ten gevonden. In dat niveau komen veel resten van lemmingen voor naast die van grondeekhoorns en bepaalde soorten woelmuizen (fig.5). De grote zoogdieren zijn vertegenwoordigd door mammoeten, wolharige neushoorns, paarden, rendieren, edelherten en runderen.

Vaak zijn het resten van jonge, onvolwassen dieren. Menselijke overblijfselen zijn tot nu toe tijdens de opgravingen niet gevonden. Een goede reden om het onderzoek voort te zetten en zodoende nog meer gegevens te verzamelen over de zoogdieren die in het zuiden van ons land geleefd hebben.

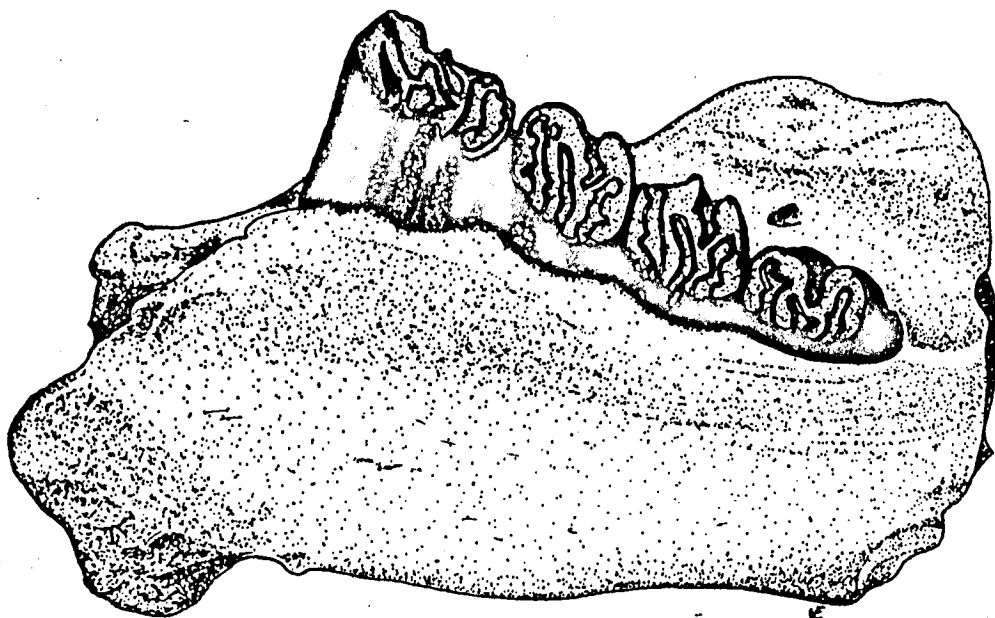

Fig.4. DP² sin van
Dicerorhinus etruscus
('steppe' -neushoorn)

Fig.5. M_1 dex. van Microtus gregalis

Adres van de auteur:
Thijs van Kolfshoten
Cornelis Houtmanstraat 18
3572 LW Utrecht

- Fragment van een rechter onderkaak van Castor fiber
uit de Tegelen-set (ver groot) -